

Õiguskantsler

Teie 20.08.2015 nr

Meie 24.09.2015 nr 6-1/151113/1504089

**Vastus avaldusele
Isikuarvel vabaks kasutamiseks jäetava rahaga toimimise piirangud**

Pöördusite õiguskantsleri poole avaldusega, milles leidsite, et vangistusseaduse (VangS) § 44 lg 4 on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 32 ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, kuna sätestab ammendava loetelu toimingutest, mida kinnipeetav võib vanglasisesel isikuarvel (isikuarve) olevate ja vanglasiseseks kasutamiseks mõeldud summadega (nn vabakasutuseks jäävad summad) ette võtta.

Leiate, et säte on põhjendamatu kitsendus õigusele oma vara omamiseks ja sellega tehingute sooritamiseks ning ahendab asjata nende isikute ringi, kellele vara võib üle anda. Seostate VangS § 44 lg 4 ka kaitseõiguse piiramisega ja väidate, et soovisite palgata tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise menetluseks kaitsja ja tasuda talle vanglasiseselt isikuarvelt, ent see osutus võimatuks. Viitate, et Teil pole arvet krediitdiasutuses ja kui oleks, ei oleks sellest ka kasu, kuna vanglas ei saa kasutada Internetipanka ega külastada pangakontorit.

Edasise arutelu selguse huvides tuleb märkida, et VangS § 44 lg 4 võimaldab pärast lõigetes 1-3 sätestatud mahaarvamiste tegemist kinnipeetaval vabakasutuseks jäävat raha kasutada kas suuremal määral vabanemistoetuse hoiustamiseks või rahaliste nõuete täitmiseks, saata tema perekonnaliikmele või ülalpeetavale või kanda tema arvelduskontole pangas.

VangS § 44 lg 4 hindamise lähtekohaks tuleb võtta tõdemus, et vanglas on sularaha käive äärmiselt piiratud või pea olematu ja sellist olukorda peate põhjendatuks oma avalduses ka Teie ise. Samuti on oluline, et isikuarve on vangistuse täideviimisprotsessis kasutatav instrument, võimaldamaks kinnipeetava rahalisi arvestusi sularaha kasutamata. Sinna kantakse kõik kinnipeetavale vangla arveldusarvele laekunud summad. Samas ei tulene VangS §-st 44 kohtupraktika kohaselt kohustust kanda isikuarvele kõik kinnipeetavale vanglas viibimise ajal laekuvad summad. Isikuarvele tuleb obligatoorselt üle kanda vaid need kinnipeetavale määratud laekumised, mille puhul nende kandmine isikuarvele on kohustuslik.¹ VangS § 44 iseenesest ei

¹ P.Pikamäe. Kommentaarid §-le 44 - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn 2014, § 44, komm 2. Samuti RKHKo 05.03.2014, nr 3-3-1-10-14, p 11.

sea piiranguid kinnipeetava arvelduskontodele krediidasutustes ega varakäsitlustele väljaspool isikuarvet olevate varade osas. Mõistagi võivad vastavad piirangud tuleneda muudest alustest (nt täitemenetlus vms).

Hindamaks väiteid raskustest, millega Teie sõnul seisab silmitsi kinnipeetav, kes soovib ise vanglas viibides opereerida arvelduskontoga krediidasutuses või sellist kontot luua, kontakteerus õiguskantsleri nõunik 14.09.2015 telefonitsi mõnede suuremate kommertsbankade infoliinidega ning uuris kinnipeetava võimalusi arveldusarve avamiseks ja sellega toimetamiseks. Mõnevõrra üldistades ja kokkuvõtlikult öeldes ei välista fakt, et isik viibib vanglas, iseenesest arveldusarve avamist ega sellega opereerimist. Krediidasutused on seadnud arvelduskonto loomisele erinevaid (ent üsna ühesuguseid) piiranguid, kuid need ei johtu kuidagi spetsiifiliselt isiku staatusest just kinnipeetavana. Nii on võimalik kontot avada kas isiklikult pangakontoris kohale ilmudes või notariaalse volikirja alusel. Seega seondub selline piirang igatüüpi, kelle võimalus pangakontoris kohale minna on nt vanuse või puude tõttu takistatud. Arvelduskonto avamist võib takistada vastava panga ees olev ja kustutamata võlgnevus, samuti teatud juhtudel isiku suhtes toimuv täitemenetlus jne, ent needki nõuded on universaalsed ega piira spetsiifiliselt vaid kinnipeetava võimalust kommertsbankas hoiust avada.

Märkida tuleb, et kehtivas õiguses on VangS § 26 näol loodud ulatuslikud võimalused notariga kohtumiseks (st kohtuda saab piiramatult ja segamatult) ja vastavate dokumentide vormistamiseks, mis võimaldavad volitatud isikul volituse ulatuses tegutseda (nt avada volitaja nimel pangaarve, sellega volituses märgitud ulatuses opereerida jne). Jooksvalt on arvega seonduvaid korraldusi võimalik anda volitatud isikule nii telefoni, kirja kui kokkusaamiste kaudu suheldes.

Nõustuda ei saa ka Teie arvamusega, et VangS § 44 lõike 4 näol on tegemist ulatusliku ja massiivse piiranguga isiku omandiõigusele. Oluline osa isikutevahelistest arveldustest toimub tänapäeval krediidasutustes olevate arvelduskontode abil ning tavapäraseks tuleb lugeda vähemalt äriühingutega (milleks nt advokaadibürood enamasti on²) toimuva arveldamise puhul seda, et see sünnib arvelduskontodel rahasummade ülekandmise kaudu ja mitte sularahakäibena. Puudutades vaid vanglasisest isikuarvet ja samas võimaldades kanda vabakasutuseks jäävat raha oma arvelduskontole, on käsitletav piirang tegelikult üsna vähene, lubades oma arvelduskontole või perekonnaliikmele raha saatmise kaudu korraldada ulatuslikult oma rahaasju väljaspool vanglat.

VangS § 44 lg 4 on seega tegelikult üsna suurt tegevusvabadust lubav säte ning võimalus kanda vabakasutuseks jäetud raha isikuarvelt oma arvelduskontole, saata perekonnaliikmele või täita sellega kinnipeetava vastu esitatud nõudeid, jätab sisuliselt vaid suletuks võimaluse, et vangla võtab ise üle tavapäraselt krediidasutusele kuuluva funktsiooni ning asub kinnipeetava eest tema volitusel ulatuslikult arveldama. Ei ole mingit kaalukat põhjust arvata, et VangS § 44 lg 4 või mõni muu säte peaks kohustama sellises olukorras vanglateenistust võtma üle tavapäraselt krediidasutuse funktsiooni ning osutama kinnipeetavale laiamahulist arveldusteenust väljaspool vanglat. Meeles tuleb pidada, et tegemist on siiski normidega, mis põhiosas sätestavad vanglasisese sularahata arvelduse võimalused ja isikuarvelt tehtavad mahaarvamised. Olulisemad rahakasutusviisid on VangS § 44 lõikes 4 ära märgitud (võimalus saata perekonnaliikmele, oma arvelduskontole).

Seega on põhjust VangS § 44 lõiget 4 näha peamiselt mitte omandiõigust ulatuslikult piirava normina, vaid sätena, mis jääb reguleerimiseseme eesmärgi raamesse – st säte täpsustab,

² Vt advokatuuriseaduse § 50.

milliseid vanglaväliseid arveldusi vanglateenistus vabakasutuseks jäetud rahaga korraldab ning seaduses sätestatud võimalused on tegelikult üsnagi avarad.

Mis puudutab spetsiifiliselt Teie välja toodud väidetavat seost kaitseõiguse piiramisega, siis jäädes Teie toodud näite piiridesse (põhjusel, et ei saa välistada sätte probleemsust teatud muus olukorras), ei saa kuidagi nõustuda seisukohaga kaitseõiguse olulisest ahendamisest VangS § 44 lg 4 kaudu lepingulise kaitsja palkamisel. Teie toodud näites soovisite palgata tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise menetlusse Teie huve esindama lepingulise kaitsja. Lepingulise kaitsja hankimine, temaga kokkuleppele jõudmine jms küsimused on kehtiva õiguse järgi jäetud isiku lahendada, kes lepingulist kaitsjat soovib. Seadus ei kirjuta ette, millistel tingimustel kokkulepe sõlmitakse, sh ka seda, mil moel ja millal isik kaitsjale tasub. Oluline on ka, et erinevalt nt kahtlustusest kuriteo toimepanemises, ei saa tingimisi enne tähtaega vabanemise olukorra kättejõudmine kinnipeetavat üllatada – vastavad tähtajad on seadusega küllalt selgelt määratud ja isikule ka teatavaks tehtud. Samuti ei ole vähetähtis, et isik peab kaitsjat palgates opereerima kõige laiemas mõttes õiguskorra piires – st arvestama mõistlikult kõiki piiranguid, mis kehtivast õigusest tulenevad.

See tähendab omakorda, et kinnipeetaval on küllalt aega ja võimalusi võimaliku kaitsjaga läbi rääkida, leppida kokku tasumise viis ja aeg, mis arvestab kehtiva õigusega (sh VangS § 44 lõikega 4) ja isiku võimalustega (rahasummade paiknemine, arvelduskonto olemasolu jms). Võimalused avada arveldusarve ja/või opereerida pangakontoga vastava volituse saanud isiku abil (nt perekonnaliige), leppida kokku tasumise ajas ja viisis annavad kinnipeetavale Teie kirjeldatud olukorras võimaluse üsna hõlpsasti kaitsjat tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise menetlusse palgata ning mingit kaalukat takistust kaitseõigusele ei peaks esinema.

Lõpetuseks tuleb rõhutada, et ei ole välistatud leida probleeme VangS § 44 lõike 4 põhiseaduspärasusega mõnes teises spetsiifilises olukorras, mida ei ole oma avalduses käsitletud Teie ning mis ei ole ilmsed sätte abstraktsel hindamisel. Siiski Teie avalduses kirjeldatud asjaoludel ja osas Teie osutatud probleemset olukorda õiguskantsleri hinnangul ei eksisteeri.

Kõige eelneva kokkuvõtteks on õiguskantsler seisukohal, et VangS § 44 lg 4 ei ole Teie osutatud põhjustel ja osas vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega.

Lugupidamisega

Ülle Madise